

מראי מקומות- סנהדרין ק"ג

- (א) כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב, מרפה ידיהן של בעלי תשובה- הק' הסנהדרי קטנה, הא סתם מתני' הוא דמנשה אין לו חלק לעוה"ב, ור' יוחנן סובר בעלמא דהלכה כסתם משנה. וכ' דאולי שאני הכא דכיון דר"י חולק במתני', אי"ז סתם משנה. ואע"פ דיחיד ורבים הל' כרבים, י"ל דזהו דוקא במילי דעוה"ז, אבל במילי דשמיא לא איתמסר כלל זה, רק הלכה כאותו המסתבר טעמי' (ואולי גם י"ל ע"פ מש"כ בפיה"מ להרמב"ם דלא פסקינן הלכה במילי דאגדתא). וע"ע בעין אליהו (סוף קב:), שמדבריו מבורר דלכ"ע מנשה עשה תשובה, והנדון הוא אם נתקבל תשובת מנשה, דלמ"ד דהחטיא את הרבים, אז אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ומ"ד לא החטיא הרבים, אלא רק עצמו נשה ד', אז י"ל דשפיר נתקבל תשובתו.
- (ב) ויחתר לו, ויעתר לו מיבעי ליי- ע' בפרש"י, דמשמע דס"ל שהוא כתי' ויחתר וקרי ויעתר, וכבר העירו האחרונים דאצלנו כתי' וקרי ויעתר. וע"ע ביד רמה, שכ' דויעתר לשון מחתרת הוא, לפי שה"ח"וה"ע" מתחלפות, ולכן דרשי' ויעתר כאילו כתי' ויחתר, אבל באמת ויעתר כתי' וקרי.
- (ג) מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע, וכו'- כ' היד רמה דביאור הענין הוא, דהא ודאי הקב"ה ברא את כל הנמצאות, ואין דבר עומד לפניו, כדי שיצטרך לעשות דבר בחשאי, כביכול כאדם שעושה דבר, ומתירא לגלותו מפני הלה שכנגדו שמעכב על ידו. ולכן ביאר דהענין הוא, דכשעושה חסד למי שאינו ראוי לו חסד, אז אין שייך זה אלא לפנים משורת הדין, אבל מן הדין אין שום מקום שיהי' חסד נעשה עם זה. ולכן, כ' הרמ"ה דמה דאמרי' דהקב"ה עשה כמין מחתרת, היינו כאילו הדבר נעשה בחשאי בלא ידיעת מדת הדין, שהרי אין שייך לזה באופן דין.
- (ד) על שדה איש עצל עברתי, זה אחז- פרש"י, קרי ליי' עצל משום שחתם את התורה ובטל את העבודה. ופי' היד רמה, דמה שנקרא "עצל" משום זה, היינו משום שדרך עצלות הוא שמונע עצמו מלעשות דבר שהוא חייב לעשותו.
- (ה) ועל כרם אדם חסר לב, זה מנשה- פרש"י, שקדר אזכרות והרס את המזבח. ופי' היד רמה, דהיינו שעשה כן כדי להכעיס דרך שטות, שמתכוין להכעיס הקב"ה בדבר שיהי' לו הפסד לעצמו ואין בו הפסד לשכנגדו, ואכן נמצא שהוא חסר לב.
- (ו) ארבע כתות אין מקבלות פני שכינה- ביאר המהרש"א בסוטה (מב.), דד' כתות אלו כולל כל החטאים שע"י הדבור, שמביאין למדה הגרועה של לשון הרע [ומשמע מדבריו דהעיקר רע בכתות אלו הוא מה שמביאים ללה"ר], ובעוון לה"ר נגעים באים עליהם. וכשם שבעוה"ז אמר הכתוב חוץ למחנה מושבו, כך בעוה"ב חוץ למחנה שכינה מושבם של בעלי מדות הרעות האלו. ובזה יישב מה שלא הביא כאן הא דאי' בפ"ק דסוטה, דכת בעלי גאווה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שהוא אינו מחטאי הלשון. וע"ע בהערות להגרי"ש (שם), דביאר דאפי' מי שהגיע לדרגה שיכול לקבל פני השכינה, וכהני ל"ו צדיקים שבכל דור שמקבלים פני השכינה, אם שייך להני ד' כתות מפסיד מעלתו הגדולה. ונמצא, דלפי המהרש"א כוונת הגמ' ד"מקבלים פני השכינה" הוא בעוה"ב, אבל להגרי"ש הכוונה הוא להל"ו צדיקים שמקבלים פני השכינה בהאי עלמא.
- (ז) ארבע כתות אין מקבלות פני שכינה- ע' בשערי תשובה (שער ג', אות קע"ב עד סוף השער) שהאריך באריכות גדולה בביאור כל החלקים של כתות אלו.
- (ח) דובר שקרים לא יכון כנגד עיני- פי' המהרש"א, לפי שמי שמשקר, תמיד רוצה לאמת דבריו בפני השומעים, אבל בפני

(ד) **כמאן אזלא הא דאמר רבב"ח שקולה נשמה של צדיק כנגד כל העולם כולו, כמ"ד ישעי' הרג- הק' העין אליהו, היכן מרומז בכלל שישעי' חשיב ככל העולם כולו. ופי' ע"פ מה דאי' בירושלמי, דהק' על קרא זו שהביא הגמ' כאן, וכי אפשר למלאת ירושלים פה לפה, אלא שהרג ישעי' דשקל כמשה, דכתי' פה אל פה אדבר בו. ומבואר במדרש בבראשית דמשה רבנו נקרא ראשית, וא"כ י"ל דכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל משה, (וכמו דאמרי' לעיל), וכיון דישעי' חשוב כמשה, א"כ כשהרג ישעי', נמצא שהרג לכל העולם.**

(טו) **מאן דכתי' בי' כונס כנר מי הים, נעשית לו מסכה צרה- פי' העיון יעקב ביומא (ט:), על דרך מה דאי' במדרש בפ' קרח, דהקב"ה עשה אוצר א' למים מתוקין ואוצר א' למים מלוחין, כדי שלא יתערבו המים המתוקין במלוחין. וע"ז אמר ר' יונתן, מי שנא' בו כונס כנר, וכו', אפ"ה אין מתערבין המים, ולכ"א תהום בפנ"ע, ואיך יתערב הטומאה אצלו, שיעשו המסכה צרה.**

(טז) **מנשה בא על אחותו, אמון בא על אמו, שנא' וכו'- כ' העין אליהו, דמה שמנשה בא על אחותו, מרומז בקרא דכתי' ויעשה הרע בעיני ד', כתועבות הגוים. ומבואר לעיל (נח:), דר"ע ס"ל דבני נח מותר באחותו אף מן האם, ואף לדברי ר"א, עכ"פ אחותו מן האב מותר. וא"כ, נמצא די"ל דמנשה עשה כתועבות הגוים, דהיינו, מה שהוא מותר לגוים. ומה דאמרי' דאמון בא על אמו, היינו משום דכתי' דהרבה באשמה, מה שלא עשו אחרים כמוהו, אף מה שאסור לבני נח.**

(ז) **מפני מה לא מנו את יהויקים... בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה, וכו'- הק' העין אליהו, הוא שאל לו לענין יהויקים, למה השיב לו על מיכה. וכ' העין אליהו, דאפשר דכוונתו היתה לרמוז לו תירוצ' ליהויקים ג"כ. דהיינו, די"ל דכמו דבמיכה אמרי' שהיתה פתו מצוי', ביהויקים מצינו שלא העמיס העול מאחד על חברו, וזהו גמ"ח לעניים ולעשירים, ולכן י"ל דזהו ג"כ כמו הא דמיכה, ושפיר אמרי' דלא נמנה.**

הקב"ה, דעיני משוטטות בכל, ויודע שדבריו שקר, אינו יכול לאמת דבריו.

(ט) **מכאן ואילך ברכתו שמים, כי בי חשק ואפלטוהו- פי' המהרש"א, דדברים הם כפשוטן, דהקב"ה אומר שלא בשביל ברכת אביו ואמו אברכהו, אלא לפי שהוא חשק בי, ומשום שהוא עצמו ידע שמי ויקראני, דאז אענהו, ולא בתפלת אמו אשמרהו ע"י מלאכים, אלא עמו אנכי בצרה, אחלצהו וכו'.**

(י) **ח"ר מנשה הי' שונה... אחאב... ירבעם- כ' המהרש"א דאשמעינן בזה דמה שאין לג' מלכים אלו חלק לעוה"ב, היינו משום שידעו רבונם ומתכוון למרוד בו. ונקט תורת כהנים דוקא, שהוא ענין של התקרבות להקב"ה ע"י קרבנות, והם ריחקו את עצמן.**

(יא) **מנשה הי' שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים- פרש"י, הי' דורשו בכל שנה ושנה ומחדש בפלפולו. וכ' היד רמה על פי' זה שאינו מחזור, דהא שנים אלו של מלכותו הי' עושה כמה תועבות, היתכן דעם זה הי' ג"כ מחדש בתורת כהנים. ולכן פי' דבזכות חמשים וחמשה פנים שהי' שונה (מסתמא לפני כן), האריך במלכותו נ"ה שנים.**

(יב) **אבשלום אין לו חלק לעוה"ב, שנא' וכו'- הק' העין אליהו, הא בסוטה (י:) דרשי' דמה שאמר דוד המלך עוד פעם "בני" הביאו לעוה"ב, וסותר לגמ' כאן. וע"ש מש"כ לבאר, ובקיצור רצה לחלק בין אם יזכה לעוה"ב ע"י עצמו, דזה אמרי' שאינו זוכה, אבל הגמ' בסוטה, דמבואר דשפיר יש לו עוה"ב, היינו בזכות אביו.**

(יג) **אחז ואחזי' וכו' לא חיין ולא נידונין- פרש"י, לא יחיו לעוה"ב עם הצדיקים, ואין נידונין נמי בגיהנם. ופי' היד רמה, דהרי הן כרוחות שמנשבין בעולם, שאין להן לא הנאה ולא צער. ואף דודאי יש להם צער על זה שאינם יכולים ליכנס לעוה"ב, אבל צער דגיהנם עכ"פ אין להם. ומה שאינן נידונין בגיהנם, לפי שהשתדלו בהצלת נפשות, ונלחמו מלחמת חובה, ונצטערו מחמת צערן של ישראל.**

ממעשה דבעל פעור, מ"מ אין מרחיקים אותם, משום שלא יעשו עוולה בלגימה.

(יח) מפני שפתו מצוי לעוברי דרכים- פי' העיון יעקב, דהא אמרי' דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, ולכן כיפר לו על עבודת כוכבים, ויש לו חלק לעוה"ב. אולם ע' ביד רמה, דכ' דודאי אין לו חלק לעוה"ב, ומה דאמרי' דלא נמנה משום שפתו מצוי', היינו דכדי שלא לבזותו לא מפרסמין שאין לו חלק לעוה"ב, אבל באמת אין לו חלק לעוה"ב, דלא כהעיון יעקב.

(יט) זה פסלו של מיכה- פרש"י בל"ק, דעבר מיכה את הים עם השם שהשתמש בו לעשות העגל. ובל"א פרש"י, דהביא עמו הפסל ממש כשעבר הירדן. וכ' היד רמה דפי' זו אינו, שהרי מבואר בקראי שלא עשה הפסל עד לאחר זמן, אבל לא בזמן העברת הים סוף.

(כ) גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל, וכו'- כ' הבאר שבע דמכאן ק' על מש"כ הסמ"ג (ל"ת קי"ג) במצוה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ד', שכ' דהאי קרא על שלא קדמו אתכם קאי רק על עמונים, אבל מואבים באמת קידמו. אבל כאן מפורש דלא כן, אלא דבאמת גם מואב לא קידמו, ולכן הרחיקם. וע"ש, ובערוך לנר, איך מיישבים הקראי.

(כא) מרחקת את הקרובים- פרש"י, עמון ומואב שהם קרובים לישראל, שהרי מלוט בן אחי אברהם הם. אולם הביא מל"א דקרובים ממש ליכא למימר, שהרי מדין בני קטורה הי' מבני אברהם, וקרובים היו בני מדין לישראל יותר מעמון ומואב, אלא עמון ומואב שכנים וקרובים היו לא"י, ומדין רחוקים היו. אולם הק' ע"ז המהרש"א, א"כ מהו הרבותא דמרחקת את הקרובים ומקרבת הרחוקים. ולכן הוא פי' פירוש אחר, דבעצם הי' ראוי יותר להרחיק מדין ממואב בענין מעשה דבית פעור, דמואב עשה מיראה, לפי שכלל ישראל היו קרובים להם, משא"כ מדין, שהיו רחוקים, נתעברו על ריב לא להם. ולכן אמרי' דגדולה לגימה, שהרחיק שהי' צריך להיות קרוב, דהיינו מואב, שלא יעשו עוולה כ"כ במעשה דפעור, ומ"מ מרחיקים אותם, משא"כ לענין מדין, שיש מקום להרחיקם